

TARTALOM

Művészeti törvény	2
<i>Egy új törvény, amely könnyebbé teheti a művészek életét</i>	
Zenei közéletünk	
Opera – ismét	5
<i>Kovács János megbízott főzeneigazgató a dalszínházi változásokról, helyzetekről</i>	
Kié lesz az új koncertterem?	7
Téli napforduló?	10
<i>Beszélgetés Hamar Zsolt művészeti igazgatóval és vezető karmesterrel</i>	
Pécs, a kultúra központja – alanyi jogon	12
<i>Interjú Toller László országgyűlési képviselővel</i>	
Beszélgetés Kovács Lászlóval,	13
<i>aki idén tízenkilencedik hangverseny-évadát kezdi a Miskolci Szimfonikus Zenekar élén.</i>	
Évadnyitó sajtótájékoztató a MÁV Szimfonikus Zenekarnál	15
Műhely	
Flow-tapasztalatok a zenekari muzikusoknál	16
<i>Tanulmány a professzionális zenekari muzikusok mindennapjainak boldogság-élményét elősegítő és akadályozó feltételekről.</i>	
Ausztrál zenekarok	20
Zenetörténet	
Könnyűlovasság...	22
Könyv	
Havas Kató: A hegedűjáték új megközelítése	31
Hangszervilág	
Az első hangtól a pódiumig	32
Hangszerkészítő Fesztivál	34
Programok	37

Művészeti törvény...

Egy új törvény,
amely könnyebbé teheti a művészek életét
Gyimesi László szerint van esély a tervezet mielőbbi elfogadására

Nagyon nehéz olyan egységes szabályozást létrehozni, amely a különböző művészeti ágak képviselőire egyaránt vonatkozik, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége szerint azonban éppen ideje megalkotni azt a tervezetet, amely könnyebbé teheti tagjaik életét.

A minisztérium elé terjesztendő törvényjavaslatuk számos területet felölel, foglalkozik a művészeti élet szabadságával, a szakmai, politikai érdekegyeztetést végző Nemzeti Művészeti Tanács életre hívásával, a szakma- és fogyasztóvédelemmel, a művész jogállással valamint a bérezéssel is. A nemrég kidolgozott tervezetet rövidesen a minisztérium elé terjesztik. A művészeti törvény tervezetéről dr. Gyimesi László, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének az elnöke, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének a főtitkára beszélt, aki szerint van esély a javaslat mielőbbi elfogadtatására.

A MŰVÉSZETI ÉLET SZABADSÁGA

Tavaly, a Művészeti Szakszervezetek Kongresszusán elhatározás született arról, hogy egy olyan törvényt alkossunk, amely a művészeti élet és annak résztvevői sajátos jogi, gazdasági és egyéb helyzetét szabályozza. Ez hasonló lenne a felsőoktatási, közoktatási vagy kulturális, azaz az úgynevezett szakmai törvényekhez. A törvény lényegében két fő vonulattól állna. Egyrészt meghatározná az állam feladatait és viszonyrendszerét a művészeti élettel, valamint annak szervezeteivel és résztvevőivel, s pontosan leírná, hogy az államnak milyen kötelezettségei vannak, és ehhez milyen jogok társulnak. Ezzel párhuzamosan a szervezetek jogait és kötelezettségeit is rögzítené.

A másik nagy vonulata a művészekre vonatkozna, a művészek jogállásáról, státuszáról szólna – ez közelebről azt jelenti, hogy meghatározná mit is jelent a társadalmi szempontjából az, hogy művész, mert jelenleg nincs ilyen definíció. Másfelől a legkülönbözőbb jogi szempontokból, a munkajogot, az adójogot, a társadalombiztosítást, a foglalkoztatását, a szociális ellátást, az összes többit tekintve is irányadó lenne, s mindenütt pontosan meghatározná a művészek helyzetét.

A művészetekről, mint létező dolgról először az alkotmány 1989-es módosítása ejtett szót. A magyar alkotmány azt mondja, hogy a magyar állam tiszteletben tartja a művészeti élet szabadságát, és azt támogatja is. Ebből a tiszteletben tartás nem igényel semmilyen aktív cselekvést az államtól, viszont a szabadság biztosításának a támogatottsága igen, s mi éppen ezért erre fűzzük fel az egész törvénytervezetet. A művészet a világon mindenütt (leszámítva a profit jellegű művészeteket) életképtelen az állam valamilyen támogatása nélkül. Ezért nyilvánvalóan egy olyan sajátos szerkezetet, olyan törvényt kell létrehozni, hogy az megfeleljen az alkotmánynak is. Úgy kell kidolgozni a szabályozást, amely az államnak számos kötelezettséget előír, hogy ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítésével az állam ne korlátozza a művészeti élet szabadságát. Egy konkrét példa erre az, hogy az államnak előírhatom kötelezettségként, hogy támogassa a zenei élet együtteseit, de ezzel egyidejűleg nem adom meg neki a lehetőséget, hogy ő határozhassa meg a repertoárjukat. A törvény létrehozásának – jogi

ZENEKAR
A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA támogatásával.
ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

* Az interjúkban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

* A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 – Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

* Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

* Nyomdai kivitelezés: PUBLICITAS
1021 Budapest, Tárogtató út 26.
Telefon/fax: 200-7330

* Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője
ISSN: 1218-2702

szempontból – hihetetlen nehéz és összetett voltát az is jellemzi, hogy ugyanakkor az sem lehetséges, hogy az állam úgy szórjon el közpénzeket, hogy nem tudja, a támogatott szervezetek mire fordítják ezt az összeget. Az állam oldaláról erőteljesen korlátozni kell, hogy az állam befolyásolni tudja a művészeti élet szabadságát, másrészt pedig szigorúan szabályozni kell azt is, hogy ki és milyen feltételekkel adhat pénzt az állam támogatásához, finanszírozásához. A lényeg, hogy a közpénzeket helyes célokra használják fel, és mindez jogilag követhető módon történjen.

A törvénytervezet ezt a dilemmát úgy próbálja feloldani – hasonlóan a közoktatás vagy a felsőoktatás rendszeréhez –, hogy azt mondja, bár lényegében bárki létrehozhat művészeti szervezetet (például zenekart, táncegyüttest vagy színtársulatot), és ezáltal jogosulttá válhat az állam támogatására (még hozzá nem egyedi, hanem normatív támogatására), mégis pontosan meg kell határozni azt is, hogy melyek azok a szervezetek, akik teljesíteni is tudják a megfelelő feltételeket, amelyekkel minderre jogosulttá is válnak. Ezeknek a feltételeknek azonban nem kötelező megfelelni, hiszen az állami támogatást sem kötelező igénybe venni. Akadhat például olyan alternatív együttes, amely nem akar még egy egyesületet sem létrehozni, mert azt mondja, egy papírt sem hajlandó kitölteni és szüksége sincs az állami támogatásra.

Egyébként ezzel a megoldással próbáltuk feloldani azt az elég komoly alkotmányos ellentmondást is, miszerint nem lehet úgy beavatkozni a művészeti életbe, és úgy korlátozni az államot, hogy közben azért az említett garanciák is megmaradjanak.

NEMZETI MŰVÉSZETI TANÁCS

A másik, az állammal összefüggő, fontos dolog, hogy szeretnénk, ha létrejönne egy olyan átfogó testület, fórum, amely a művészet valamennyi lényeges kérdésével foglalkozna, s lehetőséget teremtene egyfajta szakmai, politikai érdekegyeztetésre. Ezáltal világosabbá válna a művészeti irányítás, a művészetpolitika az ebben résztvevők számára. A szervezetet Nemzeti Művészeti Tanácsnak neveztük el, hiszen más országokban is ilyen néven működik hasonló testület. A tanács nagyon fontos szerepet tölthetne be, s munkájában a művészeket képviselő szervezetek különböző formációi, a

szakmai, társadalmi szervezetek, művészeti foglalkoztatók, fenntartók, illetve az állam képviselői vennének rész. Jelenleg nincs ilyen konzultációs testület, pedig utóbbi években is bebizonyosodott, például a számos vitát kiváltó film-törvény esetében, hogy mekkora szükség volna rá. A kormányzat a Nemzeti Művészeti Tanácsot akár tanácsadó szerepkörben, akár a döntésekben partnerként működő szervezatként is használhatná. Még ha a leggyengébb formáció is jön létre, az is sokkal jobb helyzetet teremt a jelenleginél.

Az állam feladatainál említettem még a normativitást. Meg kell határozni a különböző művészeti ágak különböző szervezettípusait, ma ugyanis nincs sehol jogszabály arra, hogy mit jelent az, hogy színház, zenekar, tánckar, együttes. Csúpan a gyakorlat során kialakult jellemzők azok, amelyek a besorolásban segítenek. Ennek az az „eredménye”, hogy a finanszírozás logikája lényegében követelhetetlen, s az úgynevezett normativitás, a számok valamihez való viszonyítása alapvetően hiányzik. Ez a támogatásban esetenként óriási ellentmondásokat, igazságtalanságokat is okoz, amelynek elég súlyos következményei vannak, olyan jogok sérülnek, mint az esélyegyenlőség, s akár közvetetten csorbulhat a művészeti szabadság megvalósulási esélye is. Előfordulhat, hogy egy színház nem tud bemutatni egy olyan művet, amit szeretne, pusztán azért, mert kevesebb pénze van, mint a vele azonos feladatot ellátó, a szomszéd utcában működő teátrum. Az állam oldaláról nézve ez nem helyénvaló. Persze más a helyzet akkor, ha nem közpénzekről beszélünk, hanem egyéb mecénatúráról. Ilyen szempontok alapján a művészeti életben lehet átlátható helyzeteket teremteni. De éppen ezek miatt a szabályozatlanságok, rendezetlenségek miatt sérülnek hosszú ideje a művészeti élet érdekei. Lényegesen kevesebb pénzhez juthatnak hozzá a művészeti élet szereplői, mint amennyi a működésükhöz kellene.

MŰVÉSZETI FOGYASZTÓ- VÉDELEM

Az állam feladatai között a harmadik nagy vonulatot a művészeti, minőségi és szakmai védelem, valamint a fogyasztóvédelem kérdése jelenti. Ezzel a területtel ez idáig senki sem foglalkozott. Nem vizsgálták meg, hogy milyen garanciák vannak a jó minőségű előadásokra. Ter-

mészetesen igazából ez nem a mai zenekarok, színházak életére jellemző probléma, hiszen ott jelenleg profi művészek, szerzők, előadók dolgoznak. Örülnének egyébként, ha ezt a médiatörvényre is ki tudnánk terjeszteni, s ha nem is írának azt át, de legalább a művészeti törvénnyel azon a területen is definiálni tudnánk a minőségi kritériumokat. Például egy televíziós, filmes alkotásnál a közreműködőknek szakképzetteknek kellene lenniük, s állami pénzből nem lehetne dilettánsokat dolgoztatni. Fontos a szakma védelme, azok védelme, akik megfelelő végzettséggel és tudással rendelkeznek, és a természetesen a közönség védelme is. A művészet szempontjából is mindig olyan sajátos szerződés van a produkció értékesítői és a nézők között. Nem hiszem, hogy törvényi eszközökkel jelentős áttörést tudnánk elérni ebben, mégis szükségesnek tartom, hogy akár két mondat erejéig foglalkozzon vele a törvény, legyen szem előtt, hogy ilyen igények léteznek. Példának tegyük fel, hogy ha valaki egy olyan koncertet akar rendezni, ahol a szereplők teljes playback-kel lépnek színpadra, s ezt akkor kötelessége legyen feltüntetni a propaganda anyagokban és a jegyeken. A néző előre dönthesse el, hogy egy ilyen, nagy „közös CD-hallgatásért” akar-e pénzt áldozni vagy egy igazi élő előadásért. Tévéműsorok esetén például arról is tájékoztatni kellene a nézőket, hogy élő műsorról vagy teljes playbackről van szó, hiszen mindez hozzátartozik a tisztességes versenyhez. Mindez szakma- és fogyasztóvédelmi kérdés. A jegyvásárlókat tájékoztatni kell a produkciót érintő, minden lényeges elemről.

Mi ezt már korábban kezdeményeztük ezt a fogyasztóvédelemnél, eredménytelenül. Úgy vélem azonban, a törvénytervezettel talán jutunk valamire. Ez morális a fenyegetettség, a nyilvánosság fenyegetettsége akár önmagában is visszatartó erő lehet.

MŰVÉSZ STÁTUSZ, JOGÁLLÁS

Az UNESCO, az ENSZ szakosított szervezete 1980-ban fogadott el egy ajánlást, amelyet egyébként Magyarország is aláírt, a művész státuszról. Az 1980-as döntést néhány jelentős nemzetközi konferencia is követte erről a témáról, arról, hogy az ott elfogadott dolgok hogyan érvényesülnek, az egyezménynek milyen hatása van. Legutóbb 1997-ben, Párizsban volt egy nagy világtalálkozó, amikor

nagyon határozottan megerősítették, és sok tekintetben aktualizálták a 80-as ajánlást. A nemzetközi egyezménynek persze a havi 10 dolláros átlagjövedelmű országtól a havi 3000 dollárosig mindenkire érvényesnek kell lennie, ezért csak nagyon általános dolgokat tud megfogalmazni. A magyar jogrend sok tekintetben nemcsak megfelel ennek az ajánlásnak, hanem meg is haladja, ez különösen a szerzői, előadói jogok tekintetében van így. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az ajánlásból sok gondolatot lehet átvenni. Ha mindezt kiegészítjük a jelenlegi, európai tapasztalatokkal, akkor meg kell állapítanunk, hogy a művészek sajátos helyzete szinte azonos módon jelent mindenütt problémát, akár csak Magyarországon. A művészet egy olyan sajátos hivatás, amelyben a munkavállalás klasszikus elemeitől a vállalkozás tipikus jellegzetességeiig nagyon sok minden más tipikus is fellelhető. Azt sem vitathatja senki, hogy ez nem tőkebefektetés, nem a gazdasági vállalkozói világ része. A szervezetek támogatásra szorulnak, akár a művészek, s a legfőbb megrendelő, akár direkt vagy indirekt módon, maga az állam. Ez a helyzet egyébként Európa fejlett országaiban is. Ebből kiindulva próbáltuk mi a művész jogállást meghatározni, s azt mondtuk, hogy alkotmányos joga mindenkinek, hogy művészeti tevékenységet folytasson, ugyanakkor a művészek mégis két csoportra oszthatók, a hivatásszerűen és nem hivatásszerűen működőkre.

Megkíséreltük elég hosszú felsorolásban körülírni, ki az, aki hivatásszerűen folytatja ezt a tevékenységet. Nem annyira ördögi ez, de azért épp elég bonyolult, hiszen jogszabályról van szó, s egy olyan kényes pontról is, ami a különböző kedvezményeket, azaz a hivatáshoz szükséges, nyilván kedvező pozíciókat szabályozza. Ehhez valóban nagyon pontosan meg kell mondani, hogy kikről van szó. Sok ügyünk az elmúlt években éppen amiatt bukott el, hogy nem tudtuk pontosan meghatározni az érintettek körét. Például egy adókedvezmény kapcsán azt kérték tőlünk, hogy határozzuk meg az alanyi kört, azt, hogy pontosan kik is azok a művészek, s eddig ez kivitelezhetetlen feladat volt.

KÖZALKALMAZOTTÓL A KFT. ÜGYVEZETŐJÉIG

Maga a törvény-tervezet azt mondja, hogyha valaki főhivatásszerűen művész, ezt az életpályát választotta (hiszen ez

egy szabad és teljesen nyitott választás), akkor vonatkozik rá a tervezet. A hivatásszerűen művészeti tevékenységet folytató személyeknél először munkajogi szempontból kellett rendet tennünk. Ez a legkényesebb pontja ugyanis az egész művész jogállásnak. Egy színpadi előadásnál például az egyik főszereplő közalkalmazott, a másik megbízási szerződéssel játszik, a harmadik egyéni vállalkozó, a negyedik egy betéti társaság beltagja, az ötödik pedig egy egyszemélyes kft. ügyvezetője. Mindenkire más vonatkozik, s nem is mondhatjuk, hogy egyformának kell lenniük, hiszen a jogállását mindenki önként (esetenként önként, de kényszerből) választotta. Kérdés ilyenkor, hogy azonos teljesítményért ki mennyi pénzt kap. Hiszen a közalkalmazott a közalkalmazotti bértábla szerinti illetményét veheti át, a megbízási szerződéssel dolgozó és az összes többi pedig egy megállapodás szerinti összeget. Lehet, hogy a vállalkozó akár tízszer annyit kap, mint a közalkalmazott. Épp emiatt válik problémássá a szeptember 1-jével esedékes közalkalmazotti béremelés, hiszen így ez a helyzet tarthatatlan. Ez a béremelés ugyanis a közalkalmazottaknak, illetve a munkaviszonyban állóknak kedvező. Ugyanakkor felháborító az, hogy sok művész és nem művész, főleg a színházi területen a vállalkozói szerepkörbe lett kényszerítve. Jó példa egyébként erre az Operaház, ahol soha fel nem merült komolyan, hogy az ott dolgozókat ne közalkalmazottként foglalkoztassák. S bár szó van az egyes intézmények kht.-vé alakításáról (ahol ez indokolt), jelen pillanatban azonban a dalszínház nincs ebben a körben.

Visszatérve a béremeléshez, a mostani helyzet tarthatatlan, hiszen az állam ezáltal különbséget tesz a színpadon jelenlévő szereplők között, az egyiknek ad béremelést, a másik pedig ugyanazért a pénzért játszik tovább. Ezért azt mondjuk, hogy majdani művészeti törvényben a munkáltató és munkavállaló közötti viszonyrendszer számít, ha az utasításos, azaz alá-fölérendeltség jellegű, akkor az munkaviszony vagy közalkalmazotti viszony lehet csak. Mi azt szeretnénk, hogy a munkavállalói jogok terjedjenek ki, mindenki egyforma legyen, s az egész rendszert horizontálisan lehessen szemlélni. Szeretnénk azt, hogy a kollektív szerződés is minden munkavállalóra kiterjedjen és ezáltal is megakadályozhassuk azt, hogy az embereket kényszervál-

lalkozóvá tegyék, s valóban csak az legyen vállalkozó, aki abban a formában kíván működni.

KÖZALKALMAZOTTI BÉREMELÉS A ZENEKAROKNÁL

A zenekarok esetében ez a béremelés óriási eredmény. Az előző kongresszuson is számos felszólalás erősítette meg az önkormányzati együttesek hátrányos helyzetét, s nagy előrelépés, hogy a vidéki önkormányzatok által fenntartott zenekarok jelentős béremelést kaptak. Van, ahol ez lényegesen több is, mint ötven százalék, hiszen általában ezek a muzikusok az F besorolásba tartoznak. A fizetésemelés a nem művészeti munkakörökben dolgozókra is kiterjed.

Büszkék vagyunk arra, hogy a nem közalkalmazottként működő együtteseknél is értünk el eredményeket.

A többségi állami vagy önkormányzati tulajdonú Kht.-ként vagy alapítványként működő zenekaroknál is – a kulturális ágazati átlagos emelkedésnek megfelelő fejkvóta szerint – emelkednek a fizetések.

A Rádiózenekarnál és a MÁV Zenekarnál mire jutunk, ma még nem tudom, de mi mindenesetre ott is igyekszünk magasabb bérhez juttatni a muzikusokat. is bízunk abban, hogy ki tudunk harcolni számukra is valamilyen béremelést..

A MŰVÉSZETI TÖRVÉNY ÖSSZEFOGLALÁSA

Munkajogi szempontból a munkavállaló jelleget kell erősíteni, bővíteni a juttatásokat.

A foglalkoztatási törvényen úgy változtatni, hogy a művészek (azok is, akik nem közalkalmazottak) mehessenek munkanélküli-segélyre, s igénybe tudják venni az összes egyéb kedvezményt is. Adójogi szempontból is jó lenne kedvezőbb helyzetet teremteni, erre is számos javaslatot fogalmaztunk meg, többek között azt is, hogy a foglalkozással kapcsolatos költségeket munkaviszony mellett is el lehessen számolni. Ez a javaslat még mindig nagyon messze van a Írország példájától, ahol 1969 óta a szerzők és előadóművészek jövedelme adómentes.

A társadalombiztosítás tekintetében ismét megkíséreljük az ún. szakmai nyugdíj intézményét, a fúvósok mellett a zenészek teljes körére kiterjeszteni.

Lejegyezte: R. Zs.